

CONSILIEREA PSIHOPEDAGOGICĂ CA STRATEGIE DE OPTIMIZARE A EDUCAȚIEI PREADOLESCENȚILOR DIN FAMILIILE AFLATE ÎN DIFICULTATE

Olga RAILEANU

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Promovarea și implementarea serviciilor de consiliere psihopedagogică ca strategii de educare a preadolescenților din familiile aflate în dificultate devine esențială. În acest sens este necesară pregătirea și instruirea părinților privind consolidarea rolurilor acestora în acțiunile de educație și păstrarea coeziunii familiei. Preocupările sunt cu predilecție în sfera îndeplinirii funcției educative, în forma deprinderi, atitudini, capacități și competențe familiale. Studiul redă aplicarea strategiilor de educare prin intermediul consilierii educaționale, asigurând succesul în comunicarea intrafamilială și în rezolvarea situațiilor conflictuale.

Cuvinte-cheie: *consiliere psihopedagogică, familii în dificultate, preadolescenți, educație, strategii de educație, situații conflictuale.*

PSYCHOPEDAGOGICAL COUNSELLING AS A STRATEGY TO OPTIMIZE PRETEEN EDUCATION FROM FAMILIES IN DIFFICULTY

Promoting and implementing pedagogical counseling services as a strategy for educating the preadolescents from families in difficulty, becomes essential. It is necessary to prepare and instruct the parents on strengthening their roles in the promotion of education and preservation of family cohesion. Concerns are mainly in the sphere of fulfilling the educational function, to form skills, attitudes and family competences. Applying educational strategies through educational counseling, we provide communication in to the family and ensure success in resolving conflict situation.

Keywords: *psycho-pedagogical counseling, families in difficulty, preteen, education, strategies of education, conflict situations.*

Familia ca valoare autentică umană, ca fenomen antropologic, ca instituție socială evocă ideea unui spațiu existențial, axiologic și de filosofare extrem de important pentru om din variate perspective. În familie se produc acele interacțiuni și procese complexe de devenire a personalității umane care își lasă amprenta mentalității și conduitei individului asupra modului de gândire, percepere și afirmare a sinelui, asupra sentimentelor cu care acesta va porni în lume [3, p.15].

Cercetările realizate în cadrul psihanalizei, psihologiei sociale, pedagogiei familiei și sociologiei converg azi în a evidenția că *familia* este adevăratul laborator de formare a personalității preadolescentului și a individului în general.

E.A. Vrasmas consideră că familia oferă mediul optim în care copilul se naște, trăiește primii ani ai vieții, se dezvoltă și se formează pentru viață. Are rolul central în asigurarea condițiilor necesare ce stau la baza structurii personalității preadolescentului [12, p.11].

Părintele sociologiei moderne, *Emille Durkheim*, unul dintre fondatorii sociologiei, promovează ideea, potrivit căreia dezvoltarea și educarea preadolescentului este influențată de mediul în care acesta crește și se educă [8, p.20].

În pofida unor afirmări extreme cu caracter negativ, *Larisa Cuznețov* consideră că astăzi familia, caracterizată de determinările culturale și biologice, rămâne totuși cel mai apropiat grup social fiecărei persoane, însă afecțiunea, responsabilitatea, securitatea și fericirea membrilor ei nu mai constituie o normă moral-etică. Această afirmație, realizată de cercetătoare în baza investigațiilor privind cultura relațiilor familiale de durată, este susținută și de specialiștii în domeniul sociologiei familiei [4, p.88].

Există un număr mare de probleme cu care se confruntă familiile, din cauza cărora acestea ajung să nu poată face față cerințelor sociale de educație a copiilor, mai cu seamă la vârsta preadolescenței și adolescenței. În acest context vom face referință la nevoile/ trebuințele persoanei. Printre cele mai cunoscute clasificări ale nevoilor umane se înscrie cunoscuta *piramidă a nevoilor* elaborată de *A.Maslow*. Astfel, autorul preciza: *caracteristic tuturor nevoilor umane este apariția unei tendințe superioare odată ce acele inferioare au fost satisfăcute* [apud 2, p.289].

De asemenea, *A.Maslow* delimitează nu doar nevoile primare/fiziologice ale omului, ci evidențiază și nevoile de deficiență, care apar în urma unor lipsuri, în același rând nevoile de creștere sau de dezvoltare. Dacă copi-

lul este cea mai valoroasă investiție în viitor, ceea ce nu minimalizează responsabilitatea noastră față de situația lui în prezent, apoi adulții/ părinții ar trebui să cunoască foarte bine particularitățile de vârstă, trebuințele/ nevoile și temerile copiilor, începând cu perioada noului-născut și finalizând cu adolescența și tinerețea acestora.

Satisfacerea nevoilor copilului, sub toate aspectele, depinde de cei din jur, în special de membrii familiei. De calitatea mediului social și a interacțiunilor cu cei ce-l îngrijesc, precum și de măsura în care adulții vor ști să satisfacă adecvat trebuințele copilului, vor asigura starea de confort psihologic de care are nevoie copilul în diferite perioade de vârstă va depinde și dezvoltarea acestuia, eficiența lui psihosocială.

În această ordine de idei, *Bruce Perry* (2002), cercetător american care a studiat efectele traumelor psihologice în perioada copilăriei, afirmă că preadolescentul nu-și poate satisface nevoile fără referință la nevoile celorlalți membri ai familiei [6].

Un alt aspect important al consilierii familiei ține de educația părinților centrată pe dezvoltarea și prevenirea dificultăților de comunicare și relaționare optimă copii-părinți. În familie și prin interacțiunile familiale se transmit valorile morale și culturale, se pune baza formării conștiinței civice, se însușesc modelele rolurilor sociale de gen și normele de comportament, se dezvoltă personalitatea, spiritul de inițiativă, responsabilitatea, onestitatea și autonomia.

Evident că sistemul valoric al preadolescentului este în plină formare. Pe parcursul preadolescenței începe o autocunoaștere mai conștientă, continuă interiorizarea eu-lui moral, fizic/corporal și a celui social; începe și se consolidează o analiză profundă și o apreciere critică a experienței individuale deja acumulate, dar acest lucru se desfășoară eficient numai atunci când preadolescentul a fost calitativ educat în cadrul familial și cel școlar. Sigur, calitatea și valoarea educației în familie este determinată de pregătirea părinților de a educa, de abilitățile lor parentale și de înțelegerea acestei misiuni. Greșelile pe care le fac adulții în acest sens distorsionează evoluția dezvoltării preadolescentului. Climatul tensionat, conflictele, lipsa afecțiunii între părinți sau a părinților față de preadolescent, intoleranța sau toleranța excesivă, incorect înțeleasă și valorificată, în relațiile dintre membrii familiei, absența îndelungată a unui părinte reprezintă o parte dintre carențele mediilor familiale aflate în dificultate [4, p.84].

Cauzele dezarmoniei, ale destrămării cursului firesc familial sunt multiple, precum:

- ✓ resurse financiare insuficiente pentru satisfacerea nevoilor preadolescentilor;
- ✓ climatul social defavorabil educării și socializării preadolescentului;
- ✓ dependența de alcool a părinților;
- ✓ conflicte violente frecvente;
- ✓ deficitul de comunicare și relaționare;
- ✓ conduite distorsionate ale părinților (certuri, agresivitate, desfrâu moral etc.).

Din păcate, dificultățile de ordin social-economic cu care se confruntă astăzi societatea noastră influențează negativ familia, ceea ce contribuie la satisfacerea preponderentă a nevoilor fiziologice ale membrilor ei și conduce la neglijarea nevoilor culturale, morale și psihologice ale acestora. În acest sens, familia ar trebui să asigure satisfacția bipolară a nevoilor tuturor membrilor săi – adulți și copii, să asigure condiții și un cadru existențial decent. După cum am menționat anterior, preadolescența este o perioadă crucială pentru dezvoltarea și consolidarea identității personalității, de aceea părinții trebuie să fie activ implicați de către instituția de învățământ în activități cu caracter informativ și în consilierea centrată pe prevenirea dificultăților familiale în relația cu copiii, precum și în consilierea axată pe dezvoltarea eficienței parentale. Momentul-cheie pe care se pune accentul în consilierea grupurilor mari de părinți este legătura afectivă dintre părinți-copii și dezvoltarea sentimentului responsabilității pentru manifestarea susținerii, *acceptării* și formării deprinderilor morale de viață la preadolescenți.

Cele menționate se referă, mai cu seamă, la preadolescenții care trăiesc și se educă în familii aflate în dificultate. Problematika acestor copii este foarte complexă, având un impact psihosocial puternic și cu o mare rezonanță în timp. Ca urmare a dezechilibrului produs din cauza problemelor apărute în cadrul familiei, aceasta nu mai poate oferi un climat afectiv și educațional cu repercusiuni benefice asupra personalității preadolescentului [11, p.30].

Mai mult ca atât, se constată că părinții nu conștientizează pe deplin modul în care aceste aspecte de structură, incertitudine sau incompetență parentală, climat familial infect pot afecta dezvoltarea personalității preadolescentului. O mare parte din părinți (65%) consideră că dacă cerințele minime le sunt asigurate, copiii sunt alimentați bine, apoi mecanismul educativ funcționează perfect. Deseori acești părinți identifică educația

copiilor săi cu educația primită de ei, în cadrul familiei de origine, menționând că nimeni nu se ocupa cu ei, nu le atrăgea mare atenție, deseori primeau chiar bătaie, dar au crescut „oameni normali și ca lumea”.

Cercetările realizate de psihologi, sociologi și pedagogi demonstrează că preadolescenții simt acut necesitatea susținerii din partea familiei. *R.Nelson-Jones* și *C.Rogers* susțin că toți copiii au nevoie de *relații suportive*, iar în lipsa lor, odată cu vârsta, aceștia devin anxioși, timizi sau, invers, devin obraznici, agresivi și violenți. Există numeroase cauze care demonstrează ca afecțiunea parentală, prezența relațiilor-suportive și lipsa relațiilor ostile și agresive ajută preadolescenții să-și dezvolte părțile pozitive ale personalității: stima de sine, curajul și demnitatea; perseverența, asiduitatea, onestitatea, cordialitatea, spiritul de inițiativă și creativitatea [2, p.138].

Părerile specialiștilor cu privire la complexitatea proceselor educative ce influențează asupra preadolescenților sunt unanime. Aceste aspecte se reflectă în modul în care preadolescenții își joacă rolurile sociale, în stilul de viață acceptat în familie, în gradul de integrare și socializare, în felul în care preadolescentul este acceptat și educat în familie [7, p.127].

Responsabilitatea parentală nu este un dat biologic, ci reprezintă un model sociocultural grațiat pe personalitatea fiecărui părinte. Fiind ghidat de influențele socioculturale, acesta mai poate fi dezvoltat, completat prin autoperfecționarea adulților și prin implicarea acestora în ansamblul de forme și strategii de educație și consiliere a familiei: școlile pentru părinți, adunările și ședințele cu părinții; lectoratele, conferințele practice și mesele rotunde cu variate tematici (pot fi selectate de diriginți, psihologi și consilieri școlari, dar pot fi propuse și de părinți). În acest context este necesar să înțelegem că conflictele dintre preadolescenți și părinți se pot intensifica sub influența problemelor cu care se confruntă familiile în dificultate. Din aceste considerente, educația preadolescenților poate deveni un subiect vulnerabil pentru ambele părți, însă cel mai mult suferă preadolescenții care încep să reacționeze prin agresivitate, devin apatici și închiși în sine sau devin timizi, se izolează; pot manifesta negativism și variate proteste; devin tot mai greu educabili.

Acestea sunt cauzele care declanșează un șir de probleme familiale și de ordin personal, precum:

- ✓ **conflictele** interioare și cele interpersonale care devin frecvente în familia care nu acordă atenție convenită educației preadolescentului; acestea pot fi însoțite de emoții puternice, afecte urmate de violență verbală sau chiar fizică;
- ✓ **agresivitatea** – este o reacție ce apare în urma presiunii din partea adulților. Orice formă de agresivitate a părinților va crește și mai mult nivelul de agresivitate a preadolescentului. Acei părinți care au folosit la vârste anterioare metode violente de educare riscă să se confrunte cu un nivel înalt al agresivității preadolescentului asociat cu alte probleme: fuga de acasă, abandonarea școlii, pierderea controlului asupra lui;
- ✓ **probleme de învățare** – preadolescenții înregistrează rezultate scăzute la învățătură și refuză să învețe. Acest fapt poate fi explicat foarte simplu făcându-se referire la piramida trebuințelor umane elaborată de *A.Maslow*, conform căreia orice om are nevoie de iubire și apartenență la grup, acceptare și de stimă din partea semenilor și a familiei;
- ✓ **preadolescentul nu vrea să îndeplinească lucrări casnice** și reacționează agresiv la anumite cereri legate de acestea. Aceste momente pot exprima un protest legat de neglijarea personalității lui de către adulți și/sau de un nivel scăzut de acceptare și relaționare empatică cu părinții, care sunt veșnic preocupați de lucruri mai importante decât comunicarea cu copilul lor. De aceea, este recomandat ca părinții împreună cu preadolescentul să stabilească un șir de obligații pentru toți membrii familiei, acestea fiind analizate și discutate la sfatul familiei;
- ✓ **preadolescentul trăiește în lumea virtuală**. Este imposibil să fii preadolescent și să nu fii atras de jocuri de calculator și rețelele de socializare. Studiile demonstrează că cele mai mari riscuri prezintă jocurile de calculator unde preadolescentul își asumă un rol negativ. Părinții trebuie să observe cu ce se ocupă preadolescentul stând în fața calculatorului, diminuând impactul negativ prin implicarea copilului în activități sportive, artistice, cu caracter civic etc.

Șirul problemelor poate continua, deoarece preadolescenții de azi sunt și ei vulnerabili la schimbările din societate, de aceea părinții trebuie să ofere modele comportamentale pozitive, să reglementeze viața preadolescenților de comun acord cu ei, învățându-i să-și programeze și consume eficient și interesant timpul liber. Acest lucru trebuie realizat în familie, începând cu plecarea la școală a copilului, deoarece grădinița de copii presupune o astfel de activitate. Aspectul vizat nu înseamnă că copilul nu are și nu respectă și acasă un regim al zilei.

Preocuparea noastră în această direcție este de a ne referi la posibilitățile de încurajare a familiei pentru a exercita cu succes funcția educativă în relația cu preadolescenții. Aceasta se realizează atât prin servicii de consiliere psihopedagogică, cât și prin suport educativ. Consilierea psihopedagogică ca strategie de optimizare a educației preadolescenților oferă un set de acțiuni, metode și direcții de prevenire și sprijinire a membrilor familiei, pentru creșterea, îngrijirea și educarea adecvată a preadolescenților. Sprijinul trebuie oferit părinților și prevede consolidarea competențelor parentale și a acțiunilor de formare a solidarității și coeziunii familiei [5].

Famiiliile aflate în dificultate necesită acordarea asistenței specializate, oferite de programele de consiliere psihopedagogică, realizate în cadrul școlar și/sau în centrele specializate de consiliere a familiei. În același timp, familia are nevoie de variate surse de informare și consiliere, inclusiv prin mijloacele mediatice (emisiuni tv și radiofonice, presa periodică etc.). Sprijinirea familiei este necesară în special în momentul în care apar riscuri în realizarea funcției educative.

Jo Hormanns (1997) consideră că sprijinul socioeducativ oferit familiei aflate în dificultate trebuie să se axeze pe valorificarea a trei forme de asistență de bază [apud 11, p.48].

În acest sens, sprijinul familiei presupune identificarea și respectarea a trei forme de sprijin care se referă la toate tipurile de familii, inclusiv la cele armonioase:

- ✓ *sprijin emoțional*, care presupune să acordăm părinților ocazii adecvate de a-și exprima emoțiile și grijile lor fără critică sau condamnare;
- ✓ *sprijin informațional* – să ajutăm părinții să-și înțeleagă propria situație și/ sau să răspundă la întrebările referitoare la educația preadolescentului și la caracteristicile specifice acestuia;
- ✓ *sprijin instrumental* – să ajutăm părinții să-și rezolve problemele cotidiene, să organizeze și să realizeze conștient îngrijirea și educarea sistematică a copiilor.

Un alt cercetător, *M.Segalen*, propune câteva recomandări care pot servi drept strategii de optimizare a educației preadolescenților din familiile aflate în dificultate:

- 1) cunoașterea particularităților de vârstă ale preadolescenților care ajută la înțelegerea comportamentului acestuia în diferite situații;
- 2) înțelegerea nevoilor emoționale ale preadolescenților, asigurându-le toate condițiile necesare pentru a se dezvolta armonios;
- 3) întreținerea comunicării permanente cu preadolescentul, ceea ce îl va ajuta să înțeleagă ce gândește, ce simte și ce nevoi are;
- 4) dezvoltarea încrederii și stimei de sine care, cu siguranță, vor preveni problemele cu care se pot confrunța uneori preadolescenții: deficiențe de învățare, abandon școlar, conflicte cu semenii etc.;
- 5) încurajarea comportamentelor dorite pozitive este cea mai bună metodă de disciplinare a preadolescenților;
- 6) implicarea și participarea preadolescenților la luarea deciziilor; ca orice ființă, preadolescentul are dreptul de a avea și a exprima opinia personală referitor la diverse aspecte ale vieții [7, p.369].

Strategiile nominalizate și sprijinul educațional/ psihopedagogic pretind a servi drept suport de optimizare a consilierii și formării competențelor parentale, la schimbarea ideilor, percepțiilor și deprinderilor în practicile utilizate de adulți în scopul rezolvării unor situații-problemă care țin de: relațiile intrafamiliale distorsionate și dezorganizate, conflictele cu semenii, inclusiv cu preadolescenții și educația acestora, la general.

Consilierea psihopedagogică ca și strategie de educare a preadolescenților din familiile aflate în dificultate presupune abilitarea părinților (din astfel de familii) cu priceperi și deprinderi de a-și rezolva problemele prin însușirea/învățarea modului de a modifica cognițiile și comportamentele sale și ale copiilor lor; de a se adapta la solicitările școlii și ale societății legate de educația copiilor; de a-și gestiona conflictele din interiorul familiei; de a-și îmbunătăți relațiile cu preadolescenții, atingând un nivel optim de funcționare a propriei personalități. Prin serviciile de consiliere psihopedagogică se integrează activitățile de formare și dezvoltare a personalității preadolescentului, precum și a părinților din familiile aflate în dificultate. Însă, succesul consilierii psihopedagogice depinde de gradul de implicare conștientă, activă și responsabilă în dezvoltarea și educarea preadolescenților și în autodezvoltarea propriei personalități.

Bibliografie:

1. BEȘLEAGA, D. Dificultățile relațiilor interpersonale părinte-copil în preadolescență. În: *Analele Universității din Oradea: Fascicula Psihologie*, vol.XV, 2009, p.135-140. ISSN 1583-2910
2. COSMOVICI, A. ș.a. *Psihologia școlară*. București: Collegium, 1998. 304 p. ISBN 973-683-048-9
3. CUZNEȚOV, L. *Filosofia practică a familiei*. Chișinău: CEP USM, 2013. 328 p. ISBN 978-9975-71-418-1
4. CUZNEȚOV, L. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: CEP USM, 2008. 624 p. ISBN 978-9975-70-717-6
5. DUMITRU, I.A.I. *Consiliere psihopedagogică*. București: Collegium, 2008. 336 p. ISBN 978-973-46-0869-0
6. LUNGU, M., COJOCARU, V. Realitatea familiilor dezintegrate din Republica Moldova. Studiu de caz. În: *Pro Didactica*, 2008, nr.5, p.21-26. ISBN 978-9975-125-2-0
7. SEGALEN, M. *Sociologia familiei*. Iași: Polirom, 2011. 440 p. ISBN 978-973-46-1995-5
8. STANCIULESCU, E. *Sociologia educației familiale*. Iași: Polirom, 1998. 432 p. ISBN 973-683- 147-7
9. ȘTEȘĂNEȚ, D. *Impactul intervenției psihologice în depășirea dificultăților de relaționare interpersonală la preadolescenți* / Teza de doctor. Chișinău, 2012. 228 p. C.Z.U.: 37.015.3: 159.923 (043.3)
10. TOMȘA, Gh. *Consilierea și orientarea în școală*. București: Casa de Editură „Viața Românească”, 1999. 255 p. ISBN 973-006-011-6
11. VRASMAS, E. *Consilierea și educația părinților*. București: Aramis Print S.R.L., 2002. 177 p. ISBN 973-8294-74-6

Prezentat la 02.02.2015